

***Jak prawidłowo zorganizować wyjazd
na wycieczkę i imprezę turystyczną dla
dzieci i młodzieży***

Poradnik dla organizatorów, rodziców, uczestników

Spis treści

Wstęp

1. Wskazówki dla dyrektorów szkół, organizatorów wycieczek i imprez turystycznych	4
1.1. Obowiązki dyrektora szkoły/placówki organizatora wycieczki	4
1.2. Obowiązki kierownika wycieczki	4
1.3. Podstawowe zadania opiekunów grupy wycieczki/imprezy turystycznej	6
1.4. Prawidłowa organizacja wycieczki/imprezy turystycznej	6
1.5. Procedury postępowania w sytuacjach kryzysowych	7
2. Wskazówki dla rodziców/prawnych opiekunów zorganizowanych grup dzieci i młodzieży na wycieczkę, imprezę turystyczną	8
3. Wskazania dla organizatorów w zakresie organizacji transportu osób	8
3.1. Warunki techniczne, jakie winien spełniać autokar /pojazd/ podczas przewozu uczestników wycieczki	8
3.2. Obowiązki kierowcy	9
3.2.1. Normy czasu jazdy i odpoczynku obowiązujące kierowcę autobusu	10
3.2.2. Dopuszczalne prędkości autobusów	11
3.3. Zasady bezpieczeństwa przeciwpożarowego w pojeździe	12
3.4. Procedury postępowania w razie wypadku drogowego, awarii podczas imprezy turystycznej	13
4. Bezpieczeństwo pieszych w ruchu drogowym	15
4.1. Obowiązki pieszego	15
4.2. Ruch kolumn pieszych	15
4.3. Przechodzenie przez jezdnię	17
4.4. Dzieci na drodze	18
5. Ruch rowerem	18
6. Wybrane przykłady organizacji imprez turystycznych	21
6.1. Wędrówka po górach	21
6.2. Obóz żeglarski	22
7. Podstawy prawne	25

Wstęp

To nie sztuka być turystą, lecz Turystą być to sztuka
Witold Tyrakowski

Turystyka i krajoznawstwo odgrywają ważną rolę wychowawczą – rozwijają miłość do ojczystego kraju, kształtują pozytywne cechy charakteru i umiejętności funkcjonowania w grupie, wyrabiają nawyk racjonalnego i pożytecznego spędzania czasu wolnego, dostarczają wielu wrażeń, radości i satysfakcji. Wreszcie regenerują siły do pracy i nauki, podnosząc sprawność fizyczną. Rozwijając indywidualne zamiłowania i zainteresowania, mają duży wpływ na rozwój intelektualny, zbliżają młodego człowieka do przyrody, pozwalając mu pełniej zrozumieć otaczające zjawiska. Są doskonałą okazją do budowania relacji rówieśniczych. Ale tylko właściwie przygotowana impreza turystyczna pozwala mieć pewność, iż zachowane zostaną wszelkie kanony bezpieczeństwa jej uczestników.

Wszystkie formy wyjazdowe uczniów (wycieczki, imprezy, pielgrzymki) organizowane przez szkołę lub placówkę, podlegają *Regulaminowi wycieczek szkolnych* obowiązującemu w szkole.

Poradnik opracowano w Kuratorium Oświaty w Warszawie na podstawie materiałów własnych oraz przekazanych przez:

1. Komendę Wojewódzką Policji w Radomiu - Wydział Prewencji oraz Wydział Ruchu Drogowego
2. Wojewódzki Inspektorat Transportu Drogowego w Radomiu
3. Komendę Wojewódzką Państwowej Straży Pożarnej w Warszawie

1. Wskazówki dla dyrektorów, organizatorów wycieczek i imprez turystycznych

1.1. Obowiązki Dyrektora szkoły/placówki organizatora wycieczki.

Dyrektor szkoły:

- Wyznacza kierownika wycieczki.
- Określa liczbę uczestników przypadających na jednego opiekuna w zależności od wieku, stopnia rozwoju psychofizycznego, stanu zdrowia, stopnia zdyscyplinowania, specyfiki wycieczki lub imprezy turystycznej.
- Zatwierdza *Kartę wycieczki*.
- Podpisuje z przewoźnikiem lub biurem podróży umowę, w której szczegółowo opisane są prawa i obowiązki stron oraz wymagania dotyczące stanu technicznego i wyposażenia pojazdu.
- Udziela instruktażu kierownikowi i opiekunom wycieczki.
- Deponuje zgody rodziców/prawnych opiekunów na wyjazd dziecka na wycieczkę oraz aktualną listę uczestników wycieczki lub imprezy turystycznej zawierającą dane ucznia wraz z numerem telefonu do rodziców.
- Utrzymuje kontakt telefoniczny z kierownikiem wyjazdu do czasu zakończenia imprezy.
- Po zakończeniu wycieczki przyjmuje sprawozdanie od kierownika.
- **Powiadamia organ prowadzący i sprawujący nadzór pedagogiczny w przypadku organizacji wycieczki zagranicznej.**

1.2. Obowiązki kierownika wycieczki.

Kierownik wycieczki:

- Zapoznaje się z procedurami organizacji wycieczek lub imprez turystycznych przyjętych w szkole/placówce.
- Opracowuje harmonogram wycieczki, w którym muszą się znaleźć: data, godzina, miejsce wyjazdu oraz powrotu, przybliżona ilość km, zwiedzane miejscowości, program, adres miejsc noclegowych i żywieniowych.
- Z uczestnikami opracowuje szczegółowy program wycieczki. Może posiłkować się propozycjami podmiotu, którego przedmiotem działalności jest krajoznawstwo i turystyka.
- Opracowuje szczegółową *Kartę wycieczki* i zatwierdza u dyrektora szkoły lub placówki.
- Zapoznaje uczestników z *Regulaminem wycieczki*.
- Określa zadania dla opiekunów.
- Dokonuje podziału zadań wśród uczestników.
- Zapoznaje uczestników z zasadami bezpieczeństwa oraz zapewnia warunki do ich przestrzegania od rozpoczęcia do zakończenia wycieczki.

- Organizuje oraz zapewnia transport, wyżywienie, noclegi.
- Rozmieszcza uczestników wycieczki w autokarze/pojeździe. Osoby źle znoszące podróż, sprawiające trudności wychowawcze umieszcza przy opiekunach.
- Zajmuje miejsce obok kierowcy i zdecydowanie reaguje na sytuacje łamiące zasady bezpieczeństwa: - wyprzedzanie *na trzeciego*,
 - przekraczanie dozwolonej prędkości,
 - rozmowę kierowcy przez telefon komórkowy.
- Dokonuje zgłoszenia do właściwej miejscowo jednostki Policji lub Inspekcji Transportu Drogowego kierowcy i autokaru do kontroli.
- Posiada aktualny wykaz uczestników wycieczki - tj. egzemplarz nr 1 (egz. nr 2 przekazany Dyrektorowi szkoły lub placówki) wraz z adresami rodziców (opiekunów) i numerami telefonów. Na wykazie uczestników powinien zostać odnotowany także numer miejsca przypisany personalnie danej osobie.
- Sprawdza listę obecności i udziela krótkiego instruktażu wszystkim uczestnikom wycieczki, w którym uwzględnia następujące zagadnienia:
 - zapoznanie wszystkich uczestników z kierunkami ewakuacji (w tym z lokalizacją szyb awaryjnych i lokalizacją młotków do wybijania szyb oraz sposobem ich użycia),
 - miejsce rozmieszczenia sprzętu gaśniczego, apteczki,
 - poinformowanie o zapięciu pasów bezpieczeństwa w pojeździe (autokarze) wyposażonym w pasy,
 - podanie trasy przejazdu, przewidywanego okresu podróży oraz wyznaczonych miejsc postoju na odpoczynek,
 - przypomnienie, że uczestnicy wycieczki zajmują swoje wyznaczone miejsca i nie mogą ich zmieniać podczas jazdy bez zgody opiekuna, - poinformowanie o zakazie w trakcie jazdy: spacerowania po pojeździe, siedzenia tyłem, bądź na oparciach, picia zwłaszcza gorących napojów, podróżowania w pozycji stojącej, otwierania drzwi i blokowania w nich zamków, samowolnego otwierania okien i wyrzucania czegokolwiek przez okno pojazdu (autokaru).
- Dysponuje środkami przeznaczonymi na wycieczkę.
- Jest odpowiedzialny za przestrzeganie postanowień *Regulaminu wycieczki* i realizację programu zawartego w *Karcie wycieczki*.
- Składa Dyrektorowi szkoły lub placówki sprawozdanie z zakończonej wycieczki.

1.3. Podstawowe zadania opiekunów grup wycieczki/imprezy turystycznej.

Opiekunem podczas wycieczki/imprezy turystycznej może być nauczyciel lub po uzyskaniu zgody dyrektora, inna pełnoletnia osoba.

- Wraz z kierownikiem wycieczki są zobowiązani do sprawdzenia pojazdu (autokaru) pod kątem rozmieszczenia gaśnic, awaryjnych wyjść bezpieczeństwa (okien) oraz młotków do ich wybijania, drożności drzwi, a także miejsca przechowywania apteczki pierwszej pomocy.
- Powinni posiadać przyporządkowaną imienną listę podopiecznych.
- Są odpowiedzialni za zapięcie pasów bezpieczeństwa przez uczestników, nad którymi sprawują opiekę w pojeździe (autobusie) wyposażonym w pasy bezpieczeństwa.
- Wsiadają do pojazdu (autokaru) ostatni, a wysiadają jako pierwsi.
- Powinni zwracać uwagę na zachowanie uczestników wycieczki/ imprezy i szybko reagować w razie jakichkolwiek nieprawidłowości.
- Powinni zapoznać się z procedurami postępowania w następujących sytuacjach:
 - w przypadku awarii pojazdu (autobusu), wypadku, pożaru lub innych zagrożeń,
 - w przypadku zaginięcia uczestnika wycieczki, - w przypadku nagłej choroby uczestnika.
- Współdziałają z kierownikiem wycieczki w realizacji programu i harmonogramu wycieczki i wykonywaniu zleconych przez niego zadań.
- Odpowiadają za:
 - dopilnowanie, by wszyscy przydzieleni do opieki uczestnicy przestrzegali *Regulaminu wycieczki*, ze szczególnym uwzględnieniem zasad bezpieczeństwa,
 - sprawowanie nadzoru nad wykonywaniem przez uczestników przydzielonych im zadań,
 - sprawdzanie stanu osobowego uczestników przed wyruszeniem z każdego miejsca pobytu, w czasie zwiedzania, przejazdów oraz po przybyciu do punktu docelowego.

1.4. Prawidłowa organizacja wycieczki/imprezy turystycznej.

- Organizacja i program wycieczki lub imprezy turystycznej winien być dostosowany do wieku, zainteresowań i potrzeb uczestników, ich stanu zdrowia, stopnia przygotowania i sprawności fizycznej. Winien być znany jej uczestnikom przed wyjazdem.

- Wszyscy uczestnicy winni być ubezpieczeni. Wskazane jest ubezpieczenie OC kadry.
- Kierownik wycieczki podczas imprezy turystycznej w celu prawidłowego wykonywania swoich obowiązków, nie może równolegle łączyć funkcji opiekuna grupy.
- W przypadku niedyspozycji kierownika wycieczki jego obowiązki przejmuje pierwszy z listy opiekunów wycieczki / imprezy szkolnej.
- Kierownik i opiekunowie powinni posiadać numer telefonu do Dyrektora szkoły lub placówki i utrzymywać z nim kontakt telefoniczny do czasu zakończenia wycieczki.
- Kierownik powinien posiadać dostępny całodobowo numer telefonu do biura podróży (kierownika transportu) lub przewoźnika.
- Opieka nad uczestnikami wycieczki/imprezy turystycznej ma charakter ciągły - kierownik i opiekunowie nie mogą spać w czasie podróży.
- Przynajmniej jeden z opiekunów powinien być przeszkolony w zakresie udzielania pierwszej pomocy.
- Uczestnicy wycieczki winni przybyć na wskazane miejsce 20 - 30 minut przed odjazdem pojazdu (autokaru).
- Rodzice (prawni opiekunowie) winni pamiętać o zapobieganiu chorobie lokomocyjnej (wyposażyć w domu uczestników wycieczki w odpowiednie środki), która może być przyczyną opóźnień, a także nieplanowanych postojów.
- Odjazd, jak i przyjazd wycieczki autokarowej, wiążący się z przekazaniem i odbiorem dzieci przez rodziców (opiekunów prawnych) powinien odbywać się na wcześniej wyznaczonym parkingu lub miejscu gwarantującym bezpieczeństwo podróżujących osób.
- Kierownik oraz opiekunowie winni szczególną uwagę zwrócić na zachowanie dzieci i młodzieży podczas pakowania i wypakowywania toreb z luków bagażowych - zwłaszcza kiedy czynność ta musi być wykonana, gdy autokar stoi na jezdni.

1.5. Procedury postępowania w sytuacjach kryzysowych:

1.5.1. W przypadku zaginięcia uczestnika wycieczki/ imprezy:

- jeden z opiekunów poszukuje uczestnika;
- reszta grupy z drugim opiekunem czeka w określonym miejscu.

1.5.2. W przypadku nieodnalezienia w ostatnio widzianym miejscu:

- kierownik wycieczki informuje Dyrektora szkoły lub placówki o fakcie zaginięcia ucznia,
- kierownik wycieczki w porozumieniu z Dyrektorem szkoły lub placówki informuje rodziców o zdarzeniu i podjętych krokach dotyczących zaginionego uczestnika,

- kierownik wycieczki w porozumieniu z Dyrektorem szkoły lub placówki zgłasza Policji zaginięcie uczestnika,
 - dyrektor szkoły lub placówki jest w stałym kontakcie telefonicznym z rodzicami zaginionego uczestnika,
 - dalsze działania kierownik wycieczki podejmuje w porozumieniu z Policją, informując Dyrektora szkoły lub placówki.
- 1.5.3. W przypadku nagłej choroby uczestnika wycieczki/imprezy kierownik wycieczki jest zobowiązany:
- nawiązać kontakt z rodzicami, którzy mogą udzielić niezbędnych informacji o jego stanie zdrowia,
 - udzielić pierwszej pomocy, a w przypadku gdy objawy nie ustępują, niezwłocznie wezwać Pogotowie Ratunkowe lub zgłosić się z chorym uczestnikiem na Szpitalny Oddział Ratunkowy,
 - stosować się do zaleceń lekarza,
 - mieć stały kontakt z rodzicami uczestnika wycieczki/imprezy, powiadomić Dyrektora szkoły lub placówki.

2. Wskazówki dla rodziców/prawnych opiekunów zorganizowanych grup dzieci i młodzieży wyjeżdżających na wycieczkę, imprezę turystyczną.

Każda wycieczka zaczyna się i kończy w szkole.

Program wycieczki, koszty wyjazdu powinny zostać przedstawione na spotkaniu organizacyjnym z rodzicami, a po zakończeniu wycieczki, rozliczone. Rodzic/prawny opiekun dziecka powinien:

- złożyć pisemną zgodę na wyjazd dziecka i zobowiązanie o pokryciu kosztów wyjazdu,
- poinformować organizatora o stanie zdrowia i konieczności przyjmowania leków przez dziecko,
- zadbać o prawidłowy ubiór i ekwipunek na wyjazd uzgodniony wcześniej z organizatorem,
- mentalnie przygotować dziecko, informując o zagrożeniach i niebezpieczeństwach, jakie może napotkać,

3. Wskazania dla organizatorów w zakresie organizacji transportu osób.

3.1. Warunki techniczne, jakie powinien spełniać autokar podczas przewozu uczestników wycieczki.

Autobus – pojazd samochodowy przeznaczony konstrukcyjnie do przewozu więcej niż 9 osób łącznie z kierowcą

Przed zamówieniem autobusu warto ustalić liczbę pasażerów, bo tylko dzięki tej wiedzy dokonamy wyboru autokaru, który będzie przystosowany do przewozu żądanej liczby osób tak, aby nie nastąpiło przekroczenie dopuszczalnej liczby miejsc siedzących. Przy wyborze przewoźnika nie należy kierować się wyłącznie ceną wynajmu autobusu. Należy natomiast uzyskać gwarancję przewoźnika, że autobus jest w pełni sprawny i bezpieczny.

Przed wyborem autokaru dla dzieci zastanów się, czy sam chciałbyś nim jechać w daleką podróż. **Możesz zwrócić się o pomoc w sprawdzeniu stanu technicznego autobusu i kwalifikacji kierowcy do Policji lub Inspekcji Transportu Drogowego, jednak pamiętaj, aby czas i miejsce kontroli umówić z kilkudniowym wyprzedzeniem.**

Podstawowe warunki techniczne:

- każdy pojazd musi posiadać aktualne badania techniczne, które w przypadku autobusu, przeprowadza się przed upływem roku od dnia pierwszej rejestracji, a następnie co 6 miesięcy,
- autobus przewożący zorganizowaną grupę dzieci lub młodzieży w wieku do 18 lat powinien być oznaczony z przodu i z tyłu kwadratowymi tablicami barwy żółtej z symbolem dzieci barwy czarnej, w warunkach niedostatecznej widoczności tablice powinny być oświetlone, chyba że są wykonane z materiału odblaskowego,
- autobus powinien posiadać wyjścia awaryjne do których dostęp nie powinien być niczym utrudniony,
- autobus powinien być wyposażony w dwie gaśnice, z których jedna powinna być umieszczona możliwie blisko kierowcy, a druga - wewnątrz autobusu, w miejscu łatwo dostępnym w razie potrzeby jej użycia,
- autobus powinien być wyposażony w apteczkę doraźnej pomocy,
- winien posiadać nagłośnienie z mikrofonem,
- powinien posiadać sprawny system ogrzewania w okresie jesienno-zimowym oraz klimatyzację w okresie letnim.

3.2. Obowiązki kierowcy.

Kierujący autobusem jest obowiązany mieć przy sobie i okazywać na żądanie: prawo jazdy kat. D,

- dowód rejestracyjny pojazdu,
- dokument stwierdzający zawarcie umowy obowiązkowego ubezpieczenia OC, inne dokumenty wynikające z ustawy o transporcie drogowym.

Kierujący autobusem jest obowiązany używać świateł mijania podczas jazdy w warunkach normalnej przejrzystości powietrza. W czasie od świtu do zmierzchu

w warunkach normalnej przejrzystości powietrza, zamiast świateł mijania, kierujący może używać świateł do jazdy dziennej.

Kierujący autobusem podczas wsiadania lub wysiadania dzieci lub młodzieży w obrębie jezdni, dla zwrócenia większej uwagi innych kierujących, jest obowiązany włączyć światła awaryjne.

Kierujący autobusem oraz pasażerowie autobusu wyposażonego w pasy bezpieczeństwa, są obowiązani korzystać z tych pasów podczas jazdy. Ponadto w autobusie wyposażonym w pasy bezpieczeństwa dziecko w wieku do 12 lat, nieprzekraczające 150 cm wzrostu, przewozi się w foteliku ochronnym lub innym urządzeniu do przewożenia dzieci.

Kierowcy autobusu zabrania się:

- korzystania podczas jazdy z telefonu wymagającego trzymania słuchawki lub mikrofonu w ręku,
- podczas przewozu osób, palenia tytoniu i spożywania pokarmów w czasie jazdy,
- otwierania drzwi pojazdu, pozostawiania otwartych drzwi lub wysiadania bez upewnienia się, że nie spowoduje to zagrożenia bezpieczeństwa ruchu lub jego utrudnienia.

3.2.1. Normy czasu jazdy i odpoczynku obowiązujące kierowcę autokaru.

Czas jazdy dziennej	
Zaleca się maksymalnie na dobę:	9 godzin
Dopuszczalne jest dwa razy w tygodniu zwiększenie na dobę do:	10 godzin
Liczba kierowców w autobusie	
Czas przejazdu nie przekracza 9-10 godzin	1 kierowca
Czas przejazdu powyżej 10 godzin	Obowiązkowo 2 kierowców
Maksymalny czas jazdy bez przerwy	4 godziny 30 minut.
Przerwy w jeździe po cztero i półgodzinnym okresie prowadzenia	Zalecane minimum 45 minut. Dopuszczalne jest zastosowanie tak zwanych przerw dzielonych, z których każda wynosi minimum 15 minut. Przykład: 2 godziny jazdy - 25 min. przerwy + 2 i pół godziny jazdy - 20 minut przerwy.
Odpoczynek dzienny (1 kierowca)	

norma	Szczególnie zalecany jest odpoczynek 11 godzinny (odpoczynek musi zawierać się w 24 godzinach od momentu rozpoczęcia pracy).
Skrócony	Dopuszczalne jest 9 kolejnych godzin, maksymalnie 3 razy w tygodniu
Dzielony	Dozwolone: długość trwania odpoczynku jest zwiększona do 12 godzin w przypadku podzielenia na dwa lub trzy okresy, z czego jeden składający się z minimum 8 kolejnych godzin. Długość trwania każdego z pozostałych okresów nie może być mniejsza niż 1 godzina. Przykład: 8h +1h+3h; 8h +2h+2h; 8h+4h.
Odpoczynek dzienny (2 kierowców - załoga)	
Norma	Minimum 8 kolejnych godzin (w trakcie postoju autobusu) w okresie 30 godzin wspólnego przebywania w pojeździe.

3.2.2. Dopuszczalne prędkości autobusów.

Obowiązują następujące zasady;

- a) kierujący autobusem jest obowiązany jechać z taką prędkością, która zapewni mu panowanie nad pojazdem z uwzględnieniem warunków, w jakich ruch się odbywa, a w szczególności: rzeźby terenu, stanu i widoczności drogi, stanu pojazdu, warunków atmosferycznych i natężenia ruchu.
- b) dopuszczalna prędkość autobusu na obszarze zabudowanym w godzinach 5.00-23.00 wynosi 50 km/h, a w godzinach 23.00-5.00 wynosi 60 km/h.
- c) prędkość dopuszczalna autobusu poza obszarem zabudowanym, wynosi:
 - 80 km/h na autostradzie, drodze ekspresowej lub drodze dwujezdniowej co najmniej o dwóch pasach przeznaczonych dla każdego kierunku ruchu,
 - 70 km/h na pozostałych drogach.
- d) dopuszczalna prędkość autobusu spełniającego dodatkowe warunki techniczne określone w odpowiednich przepisach, na autostradzie i drodze ekspresowej wynosi 100 km/h.
- e) autobus powinien być wyposażony w homologowany ogranicznik prędkości, ograniczający maksymalną prędkość autobusu do 100 km/h.

Ważne!

Znak określający dopuszczalną prędkość większą niż 50 km/h, umieszczony na obszarze zabudowanym, nie dotyczy autobusu.

Kierujący pojazdem, omijając pojazd przewożący zorganizowaną grupę dzieci lub młodzieży w wieku do 18 lat jest obowiązany w czasie wsiadania lub wysiadania dzieci lub młodzieży zachować szczególną ostrożność i w razie potrzeby zatrzymać się.

3.3. Zasady bezpieczeństwa przeciwpożarowego w pojeździe.

Przed wyjazdem kierownik (pilot) wycieczki lub inna osoba odpowiedzialna za bezpieczeństwo uczestników wycieczki obowiązana jest zapoznać wszystkich uczestników z kierunkami ewakuacji (w tym lokalizacją szyby awaryjnej), miejscem ustawienia sprzętu gaśniczego, apteczki oraz poinformować o bezwzględnym zakazie:

- palenia papierosów,
- używania otwartego ognia (zapałki, zapalniczki),
- przewożenia materiałów niebezpiecznych pożarowo (ciecze łatwopalne, materiały pirotechniczne itp.),
- manipulowania przy urządzeniach będących na wyposażeniu pojazdu.

Wszelkie dostrzeżone nieprawidłowości wynikłe podczas jazdy pojazdu (głośna praca zespołów napędowych i jezdnych pojazdu, zapach spalenizny, odgłos pękniętej opony, metaliczne dźwięki karoserii, itp.) należy bezzwłocznie zgłosić kierowcy pojazdu.

W przypadku powstania pożaru:

- a) informację o rozpoczęciu ewakuacji przekazać uczestnikom wycieczki/imprezy w sposób spokojny, sugestywny, aby nie spowodować paniki,
- b) nie wolno pozostawić ewakuacji bez nadzoru (ludzie podczas paniki robią rzeczy nieprzewidywalne stanowią zagrożenie dla siebie i innych),
- c) jak najszybciej opuścić pojazd. W przypadku blokady drzwi pojazd (autokar) należy opuścić przez specjalne okna awaryjne usuwając szybę (wybicie lub usunięcie uszczelek),
- d) w przypadku zadymienia nakazać osobom ewakuowanym zasłonięcie ust i nosa,
- e) odejść jak najdalej od pojazdu, pomagając osobom poszkodowanym, rannym, niepełnosprawnym,
- f) wyprowadzić osoby ze strefy zagrożenia w bezpieczne miejsce,
- g) zwrócić uwagę czy w pobliżu pojazdu nie ma rozlanego paliwa,
- h) dokonać wstępnej segregacji poszkodowanych i przystąpić do udzielenia pierwszej pomocy,
- i) po sprawdzeniu, czy nikt nie został w pojeździe, bezzwłocznie powiadomić **Straż Pożarną tel. 998 lub 112**, ustawić za pojazdem trójkąt ostrzegawczy i w miarę możliwości przystąpić do gaszenia pamiętając, że:

- istotnym elementem akcji gaśniczej jest odłączenie przewodu masowego od końcówki akumulatora, co zapobiegnie iskrzeniu w wyniku zwarcia,
- pożar silnika gasimy kierując strumień z gaśnicy w sam środek płomienia najlepiej przy zamkniętej (lub lekko uchylonej) pokrywie, poprzez szczeliny, ponieważ dostęp powietrza do komory silnikowej jest wówczas utrudniony, a gaszenie pożaru skuteczniejsze,
- w czasie gaszenia trzymamy głowę możliwie daleko od trujących oparów,
- gaszenie innych fragmentów pojazdu należy poprzedzić usunięciem łatwopalnych płynów, np. puszki oleju, kanistrów z benzyną (**niedopuszczalne jest przewożenie kanistrów z benzyną w przypadku zorganizowanych wycieczek**),
- opanowanie pożaru bez gaśnicy jest trudne. Nie dysponując gaśnicą - ogień na silniku można starać się „zdusić” kocem lub piaskiem.

Ważne!

Pamiętajmy, że nie używamy do gaszenia wody, jeżeli palą się elementy z paliwem samochodowym.

Przy uszkodzonym zbiorniku z paliwem może dojść do wybuchu, dlatego należy zachować szczególną ostrożność przy ewakuacji i akcji gaśniczo-ratowniczej.

W świetle ustawy o ochronie przeciwpożarowej nie masz obowiązku czynnego gaszenia pożaru, szczególnie jeżeli zagraża to twojemu życiu i zdrowiu.

Masz natomiast obowiązek:

- ***powiadomić o pożarze służby ratownicze,***
- ***powiadomić o pożarze osoby znajdujące się w strefie zagrożenia,***
- ***podporządkować się decyzjom, jakie wydaje kierujący akcją.***

3.4. Procedury postępowania w razie wypadku drogowego, awarii

podczas imprezy turystycznej.

Wybrane przepisy ustawy Prawo o ruchu drogowym:

Art. 44.

1. Kierujący pojazdem w razie uczestniczenia w wypadku drogowym jest obowiązany:

- 1) zatrzymać pojazd, nie powodując przy tym zagrożenia bezpieczeństwa ruchu drogowego;
- 2) przedsięwziąć odpowiednie środki w celu zapewnienia bezpieczeństwa ruchu w miejscu wypadku;

- 3) niezwłocznie usunąć pojazd z miejsca wypadku, aby nie powodował zagrożenia lub tamowania ruchu, jeżeli nie ma zabitego lub rannego;
- 4) podać swoje dane personalne, dane personalne właściciela lub posiadacza pojazdu oraz dane dotyczące zakładu ubezpieczeń, z którym zawarta jest umowa obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej, na żądanie osoby uczestniczącej w wypadku.

2. Jeżeli w wypadku jest zabity lub ranny, kierujący pojazdem jest obowiązany ponadto:

- 1) udzielić niezbędnej pomocy ofiarom wypadku oraz wezwać zespół ratownictwa medycznego i Policję;
- 2) nie podejmować czynności, które mogłyby utrudnić ustalenie przebiegu wypadku;
- 3) pozostać na miejscu wypadku, a jeżeli wezwanie zespołu ratownictwa medycznego lub Policji wymaga oddalenia się – niezwłocznie powrócić na to miejsce. **Art. 50.**

1. Kierujący pojazdem jest obowiązany sygnalizować postój pojazdu silnikowego lub przyczepy z powodu uszkodzenia lub wypadku:

- 1) na autostradzie lub drodze ekspresowej – w każdym przypadku;
- 2) na pozostałych drogach twardych:
 - a) poza obszarem zabudowanym – w razie postoju na jezdni w miejscu, w którym jest to zabronione, a na poboczu, jeżeli pojazd nie jest widoczny z dostatecznej odległości,
 - b) na obszarze zabudowanym – w razie postoju na jezdni w miejscu, w którym zatrzymanie jest zabronione.

2. Postój pojazdu, o którym mowa w ust. 1, należy sygnalizować w sposób następujący:

- 1) na autostradzie lub drodze ekspresowej – przez:
 - a) włączenie świateł awaryjnych pojazdu, a jeżeli pojazd nie jest w nie wyposażony, należy włączyć światła pozycyjne,
 - b) umieszczenie ostrzegawczego trójkąta odblaskowego w odległości 100 m za pojazdem; trójkąt ten umieszcza się na jezdni lub poboczu, odpowiednio do miejsca unieruchomienia pojazdu;
- 2) na pozostałych drogach:
 - a) poza obszarem zabudowanym – przez umieszczenie w odległości 30–50 m za pojazdem ostrzegawczego trójkąta odblaskowego i włączenie świateł awaryjnych; w razie gdy pojazd nie jest wyposażony w światła awaryjne, należy włączyć światła pozycyjne,
 - b) na obszarze zabudowanym – przez włączenie świateł awaryjnych, a jeżeli pojazd nie jest w nie wyposażony, należy włączyć światła pozycyjne i umieścić ostrzegawczy trójkąt odblaskowy za pojazdem lub na nim, na wysokości nie większej niż 1 m.

3) Sygnalizowanie, o którym mowa w ust. 1 i 2, obowiązuje przez cały czas postoju pojazdu.

4. Bezpieczeństwo pieszych w ruchu drogowym.

Pieszycy – osoba znajdująca się poza pojazdem na drodze i niewykonująca na niej robót lub czynności przewidzianych odrębnymi przepisami; za pieszego uważa się również osobę prowadzącą, ciągnącą lub pchającą rower, motorower, motocykl, wózek dziecięcy, podręczny lub inwalidzki, osobę poruszającą się na wózku inwalidzkim, a także osobę w wieku do 10 lat kierującą rowerem pod opieką osoby dorosłej;

Kolumna pieszych – zorganizowana grupa pieszych prowadzona przez kierownika lub dowódcę. **Ważne!**

Przepisów o ruchu pieszych nie stosuje się w razie zamknięcia ruchu pojazdów na drodze.

4.1. Obowiązki pieszego.

Pieszycy jest obowiązany korzystać z chodnika lub drogi dla pieszych, a w razie ich braku – z pobocza.

Jeżeli nie ma pobocza lub czasowo nie można z niego korzystać, pieszy może korzystać z jezdni, pod warunkiem zajmowania miejsca jak najbliżej jej krawędzi i ustępowania miejsca nadjeżdżającemu pojazdowi.

Pieszycy idący po poboczu lub jezdni jest obowiązany iść lewą stroną drogi.

Pieszycy idący jezdnią są obowiązani iść jeden za drugim. Na drodze o małym ruchu, w warunkach dobrej widoczności, dwóch pieszych może iść obok siebie.

Korzystanie przez pieszego z drogi dla rowerów jest dozwolone tylko w razie braku chodnika lub pobocza albo niemożności korzystania z nich. Pieszycy, z wyjątkiem osoby niepełnosprawnej, korzystając z tej drogi, jest obowiązany ustąpić miejsca rowerowi. **Ważne!**

Powyższych przepisów nie stosuje się w strefie zamieszkania. W strefie tej pieszycy korzysta z całej szerokości drogi i ma pierwszeństwo przed pojazdem.

4.2. Ruch kolumn pieszych.

Kolumna pieszych, z wyjątkiem pieszych w wieku do 10 lat, może się poruszać tylko prawą stroną jezdni.

Kolumna pieszych w wieku do 10 lat jest obowiązana korzystać z chodnika lub drogi dla pieszych, a w razie ich braku – z pobocza. Jeżeli nie ma pobocza lub czasowo nie można z niego korzystać, kolumna pieszych w wieku do lat 10 może korzystać z jezdni, pod warunkiem zajmowania miejsca jak najbliżej jej krawędzi i ustępowania miejsca nadjeżdżającemu pojazdowi.

Kolumna pieszych w wieku do 10 lat idąc po poboczu lub jezdni jest obowiązana iść lewą stroną drogi.

Liczba pieszych idących jezdnią w kolumnie obok siebie nie może przekraczać 4, a w kolumnie wojskowej – 6, pod warunkiem, że kolumna nie zajmuje więcej niż połowy szerokości jezdni.

Piesi w wieku do 10 lat mogą iść w kolumnie tylko dwójkami pod nadzorem co najmniej jednej osoby pełnoletniej.

Długość kolumny pieszych nie może przekraczać 50 m. Odległość między kolumnami nie może być mniejsza niż 100 m.

Jeżeli przemarsz kolumny pieszych odbywa się w warunkach niedostatecznej widoczności:

a) pierwszy i ostatni z idących z lewej strony są obowiązani nieść latarki:

- pierwszy – ze światłem białym, skierowanym do przodu,
- ostatni – ze światłem czerwonym, skierowanym do tyłu;

b) w kolumnie o długości przekraczającej 20 m, idący po lewej stronie z przodu i z tyłu są obowiązani używać elementów odblaskowych odpowiadających właściwym warunkom technicznym, a ponadto idący po lewej stronie są obowiązani nieść dodatkowe latarki ze światłem białym, rozmieszczone taki sposób, aby odległość między nimi nie przekraczała 10 m;

c) światło latarek powinno być widoczne z odległości co najmniej 150 m.

Zabrania się:

a) ruchu po jezdni kolumny pieszych w czasie mgły; zakaz ten nie dotyczy kolumny wojskowej lub policyjnej,

c) ruchu po jezdni kolumny pieszych w wieku do 10 lat w warunkach niedostatecznej widoczności,

c) prowadzenia po jezdni kolumny pieszych przez osobę w wieku poniżej 18 lat.

4.3. Przechodzenie przez jezdnię.

Wybrane przepisy ustawy Prawo o ruchu drogowym:

Art. 13

1. Pieszy, przechodząc przez jezdnię lub torowisko, jest obowiązany zachować szczególną ostrożność oraz, z zastrzeżeniem ust. 2 i 3, korzystać z przejścia dla pieszych. Pieszy znajdujący się na tym przejściu ma pierwszeństwo przed pojazdem.
2. Przechodzenie przez jezdnię poza przejściem dla pieszych jest dozwolone, gdy odległość od przejścia przekracza 100 m. Jeżeli jednak skrzyżowanie znajduje się w odległości mniejszej niż 100 m od wyznaczonego przejścia, przechodzenie jest dozwolone również na tym skrzyżowaniu.
3. Przechodzenie przez jezdnię poza przejściem dla pieszych, o którym mowa w ust. 2, jest dozwolone tylko pod warunkiem, że nie spowoduje zagrożenia bezpieczeństwa ruchu lub utrudnienia ruchu pojazdów. Pieszy jest obowiązany ustąpić pierwszeństwa pojazdom i do przeciwległej krawędzi jezdni iść drogą najkrótszą, prostopadle do osi jezdni.
4. Jeżeli na drodze znajduje się przejście nadziemne lub podziemne dla pieszych, pieszy jest obowiązany korzystać z niego, z zastrzeżeniem ust. 2 i 3.
5. Na obszarze zabudowanym, na drodze dwujezdniowej lub po której kursują tramwaje po torowisku wyodrębnionym z jezdni, pieszy przechodząc przez jezdnię lub torowisko jest obowiązany korzystać tylko z przejścia dla pieszych.
6. Przechodzenie przez torowisko wyodrębnione z jezdni jest dozwolone tylko w miejscu do tego przeznaczonym.
7. Jeżeli wysepka dla pasażerów na przystanku komunikacji publicznej łączy się z przejściem dla pieszych, przechodzenie do i z przystanku jest dozwolone tylko po tym przejściu.
8. Jeżeli przejście dla pieszych wyznaczone jest na drodze dwujezdniowej, przejście na każdej jezdni uważa się za przejście odrębne. Przepis ten stosuje się odpowiednio do przejścia dla pieszych w miejscu, w którym ruch pojazdów jest rozdzielony wysepką lub za pomocą innych urządzeń na jezdni.

Art. 14.

Zabrania się:

1. Wchodzenia na jezdnię:
 - a) bezpośrednio przed jadący pojazd, w tym również na przejściu dla pieszych,
 - b) spoza pojazdu lub innej przeszkody ograniczającej widoczność drogi,
- 3 Przechodzenia przez jezdnię w miejscu o ograniczonej widoczności drogi.
- 4 Zwalniania kroku lub zatrzymywania się bez uzasadnionej potrzeby podczas przechodzenia przez jezdnię lub torowisko.
- 5 Przebiegania przez jezdnię.
- 6 Chodzenia po torowisku.
- 7 Wchodzenia na torowisko, gdy zapory lub półzapory są opuszczone lub rozpoczęto ich opuszczanie.
- 8 Przechodzenia przez jezdnię w miejscu, w którym urządzenie zabezpieczające lub przeszkoda oddzielają drogę dla pieszych albo chodnik od jezdni, bez względu na to, po której stronie jezdni one się znajdują.

4.4. Dzieci na drodze.

Dziecko w wieku do 7 lat może korzystać z drogi tylko pod opieką osoby, która osiągnęła wiek co najmniej 10 lat. Nie dotyczy to strefy zamieszkania i drogi przeznaczonej wyłącznie dla pieszych.

Dziecko w wieku do 15 lat, poruszające się po drodze po zmierzchu, poza obszarem zabudowanym, jest obowiązane używać elementów odblaskowych w sposób widoczny dla innych uczestników ruchu drogowego.

5. Ruch rowerem

Rower - pojazd o szerokości nieprzekraczającej 0,9 m poruszany siłą mięśni osoby jadącej tym pojazdem; rower może być wyposażony w uruchamiany naciskiem na pedały pomocniczy napęd elektryczny zasilany prądem o napięciu nie wyższym niż 48 V o znamionowej mocy ciągłej nie większej niż 250 W, którego moc wyjściowa zmniejsza się stopniowo i spada do zera po przekroczeniu prędkości 25 km/h.

Wózek rowerowy - pojazd o szerokości powyżej 0,9 m przeznaczony do przewozu osób lub rzeczy poruszany siłą mięśni osoby jadącej tym pojazdem; wózek rowerowy może być wyposażony w uruchamiany naciskiem na pedały pomocniczy

napęd elektryczny zasilany prądem o napięciu nie wyższym niż 48 V o znamionowej mocy ciągłej nie większej niż 250 W, którego moc wyjściowa zmniejsza się stopniowo i spada do zera po przekroczeniu prędkości 25 km/h.

Droga dla rowerów - droga lub jej część przeznaczona do ruchu rowerów, oznaczona odpowiednimi znakami drogowymi; droga dla rowerów jest oddzielona od innych dróg lub jezdni tej samej drogi konstrukcyjnie lub za pomocą urządzeń bezpieczeństwa ruchu drogowego.

Pas ruchu dla rowerów - część jezdni przeznaczona do ruchu rowerów w jednym kierunku, oznaczona odpowiednimi znakami drogowymi;

Śluza dla rowerów - część jezdni na wlocie skrzyżowania na całej szerokości jezdni lub wybranego pasa ruchu przeznaczona do zatrzymania rowerów w celu zmiany kierunku jazdy lub ustąpienia pierwszeństwa, oznaczona odpowiednimi znakami drogowymi.

Obowiązkowe wyposażenie roweru.

Zgodnie z rozporządzeniem Ministra Infrastruktury w sprawie warunków technicznych pojazdów oraz zakresu ich niezbędnego wyposażenia (Dz. U. z 2003 r. Nr 32, poz. 262 z późn. zm.), każdy rower musi być wyposażony w:

- co najmniej jedno światło przednie białe lub żółte świecące ciągłym, lub migającym światłem - czyli np. lampka przednia na baterie, akumulatory lub dynamo,
- co najmniej jedno światło odblaskowe tylne czerwone,
- co najmniej jedno światło tylne świecące ciągłym lub migającym światłem, barwy czerwonej,
- co najmniej jeden skutecznie działający hamulec,
- dzwonek lub inny sygnał ostrzegawczy o nieprzeraźliwym dźwięku,
- kierunkowskazy - tylko w przypadku, kiedy konstrukcja roweru lub wózka rowerowego uniemożliwia sygnalizowanie zamiaru skrętu ręką.

Ważne !

Od 8 października 2013 roku nie musimy mieć zamontowanych świateł na rowerze wtedy gdy nie jest ono wymagane - czyli np. w dzień. Możemy więc lampki posiadać np. w kieszeni, lub w plecaku, albo nawet w domu - jeśli nie zamierzamy jeździć po zmroku.

Nie dotyczy to odblasku tylnego o barwie czerwonej, który musi być zamontowany na stałe.

Dodatkowo rower może (ale nie musi) być wyposażony w:

- światła odblaskowe umieszczone na pedałach (barwy żółtej samochodowej),
- światło odblaskowe barwy białej z przodu roweru,
- dowolną ilość odblasków na kołach - ale co najmniej po jednym na każdym kole (barwy żółtej samochodowej),
- pasek odblaskowy na oponie lub kole.

Długość roweru razem z przyczepą nie może przekraczać 4 m.

Wybrane przepisy ustawy Prawo o ruchu drogowym:

Art. 33.

1. Kierujący rowerem jest obowiązany korzystać z drogi dla rowerów lub pasa ruchu dla rowerów, jeśli są one wyznaczone dla kierunku, w którym się porusza lub zamierza skręcić. Kierujący rowerem, korzystając z drogi dla rowerów i pieszych, jest obowiązany zachować szczególną ostrożność i ustępować miejsca pieszym.
 - 1a. Kierujący rowerem może zatrzymać się w służbie rowerowej obok innych rowerzystów. Jest obowiązany opuścić ją, kiedy zaistnieje możliwość kontynuowania jazdy w zamierzonym kierunku i zająć miejsce na jezdni zgodnie z odpowiednio art. 33 ust. 1 lub art. 16 ust. 4 i 5 (*4. Kierujący pojazdem jest obowiązany jechać możliwie blisko prawej krawędzi jezdni. Jeżeli pasy ruchu na jezdni są wyznaczone, nie może zajmować więcej niż jednego pasa. 5. Kierujący pojazdem zaprzęgowym, rowerem, wózkiem rowerowym, motorowerem, wózkiem ręcznym oraz osoba prowadząca pojazd napędzany silnikiem są obowiązani poruszać się po poboczu, chyba że nie nadaje się ono do jazdy lub ruch pojazdu utrudniałby ruch pieszych*).
2. Dziecko w wieku do 7 lat może być przewożone na rowerze, pod warunkiem że jest ono umieszczone na dodatkowym siodelku zapewniającym bezpieczną jazdę.
3. Kierującemu rowerem lub motorowerem zabrania się:
 - 1) jazdy po jezdni obok innego uczestnika ruchu z zastrzeżeniem ust. 3a;
 - 2) jazdy bez trzymania co najmniej jednej ręki na kierownicy oraz nóg na pedałach lub podnóżkach;
 - 3) czepiania się pojazdów.
- 3a. Dopuszcza się wyjątkowo jazdę po jezdni kierującego rowerem obok innego roweru lub motoroweru, jeżeli nie utrudnia to poruszania się innym uczestnikom ruchu albo w inny sposób nie zagraża bezpieczeństwu ruchu drogowego.
4. uchylony.

5. Korzystanie z chodnika lub drogi dla pieszych przez kierującego rowerem jednośladowym jest dozwolone wyjątkowo, gdy:

- 1) opiekuje się on osobą w wieku do lat 10 kierującą rowerem;
 - 2) szerokość chodnika wzdłuż drogi, po której ruch pojazdów jest dozwolony z prędkością większą niż 50 km/h, wynosi co najmniej 2 m i brakuje wydzielonej drogi dla rowerów lub pasa ruchu dla rowerów;
 - 3) warunki pogodowe zagrażają bezpieczeństwu rowerzysty na jezdni (śnieg, silny wiatr, ulewa, gołoledź, gęsta mgła), z zastrzeżeniem ust. 6.
6. Kierujący rowerem, korzystając z chodnika lub drogi dla pieszych, jest obowiązany jechać powoli, zachować szczególną ostrożność i ustępować miejsca pieszym.

7. Kierujący rowerem może jechać lewą stroną jezdni na zasadach określonych dla ruchu pieszych, jeżeli opiekuje się on osobą kierującą rowerem w wieku do lat 10.

Korzystając z drogi innej niż określonej w art. 33 ust. 1, kierujący rowerem lub wózkiem rowerowym jest obowiązany poruszać się po poboczu, chyba że nie nadaje się ono do jazdy lub ruch pojazdu utrudniałby ruch pieszych.

Na skrzyżowaniu i bezpośrednio przed nim kierujący rowerem może poruszać się środkiem pasa ruchu, jeśli pas ten umożliwia opuszczenie skrzyżowania w więcej niż jednym kierunku, z zastrzeżeniem art. 33 ust. 1.

Kierujący rowerem może wyprzedzać inne niż rower powoli jadące pojazdy z ich prawej strony.

Liczba rowerów lub wózków rowerowych jadących w zorganizowanej kolumnie nie może przekraczać 15.

Dopuszcza się przewóz dzieci w przyczepie przystosowanej konstrukcyjnie do przewozu osób, ciągniętej przez rower lub wózek rowerowy.

Z dzieckiem w przyczepce nie możemy jechać po chodniku.

6. Wybrane przykłady organizacji imprez turystycznych.

6.1. Wędrówka po górach.

- Zanim wyruszysz w góry zastanów się czy posiadasz dostateczne doświadczenie, oceń siły swoje i swoich współtowarzyszy, zwłaszcza dzieci. Właściwie zaplanuj trasę, poczytaj przewodniki, skorzystaj ze wskazówek przewodników górskich, gospodarzy schronisk.
- W górach często i szybko zmieniają się warunki atmosferyczne.

Niezbędne jest odpowiednie obuwie i odzież chroniąca przed złą pogodą i zimnem.

- Wychodząc na wycieczkę pozostaw w domu, schronisku wiadomość o trasie oraz orientacyjną godzinę powrotu.
- Szybkość poruszania dostosuj do możliwości najmniej sprawnego uczestnika.
- Nie zbaczaj ze znakowanego szlaku. Szczególnej ostrożności wymagają trudniejsze partie trasy, mokre i zaśnieżone stoki, płyty starego śniegu.
- Gdy okaże się, że trasa jest zbyt trudna, nadejdzie mgła, załamię się pogoda, nie wstydz się zawrócić. Zawrócenie z drogi to nie hańba.
- Szanuj przyrodę, dbaj o czystość i porządek w górach.
- W przypadku wystąpienia burzy należy unikać schronienia pod rosnącymi samotnie drzewami. Jak najszybciej należy zejść ze szczytów i grani, oddalić się od zbiorników wodnych.

6.2. Obóz żeglarski.

- Obozy żeglarskie (stacjonarne i wędrowne) to specyficzna forma wypoczynku. Należy się liczyć z pewną dyscypliną i dostosować do rytmu życia – czasu zorganizowanego co do minuty.
- Zaleca się ubezpieczenie uczestników oraz kadry od następstw nieszczęśliwych wypadków (NW) oraz dodatkowo kadry od odpowiedzialności cywilnej (OC).
- Za bezpieczeństwo jachtu i członków załogi odpowiada osoba dowodząca jednostką czyli posiadacz patentu lub najwyższego stopnia żeglarskiego.
- Jacht powinien być wyposażony w odpowiednią liczbę kamizelek asekuracyjnych po jednej dla każdej osoby i koło ratunkowe.
- Bez względu na to należy pamiętać, że osoby nieumiejące pływać, powinny zawsze, niezależnie od tego jak piękna i bezwietrzna jest pogoda, mieć na sobie zapiętą kamizelkę.
- Należy zapoznać się z podstawowymi zasadami zachowania się na pokładzie, które z czasem powinny stać się drugą naturą: - poruszać się zawsze po nawietrznej stronie jachtu,
 - w czasie wykonywania czynności pokładowych i poruszania się po jachcie przestrzegać zasady: jedna ręka dla jachtu, jedna dla siebie, co oznacza, że jedną ręką należy trzymać się elementów stałych jachtu,
 - uchylać się przed przelatującym bomem i nie próbować zatrzymać go ręką,
 - przy dochodzeniu do pomostu nigdy nie wykonywać komendy *chron* *dziób* własnymi rękami czy nogami, do tego służą odbijacze,

- przed wejściem na jacht uprzedzać o tym osoby przebywające na pokładzie.
- Postępowanie w razie wypadku:
 - zachować spokój, ratować własną załogę i jacht,
 - policzyć członków załogi w wodzie, a jeżeli kogoś brakuje, ustalić, gdzie się znajduje i przystąpić do akcji ratowniczej,
 - jeśli nie zrobiono tego wcześniej, natychmiast założyć kamizelki asekuracyjne,
 - jeśli istnieją szanse na szybkie nadejście pomocy, przygotować jacht do holowania starając się zrzucić żagle,
 - podejmować dalsze decyzje biorąc pod uwagę temperaturę wody i powietrza, kierunek i siłę wiatru, odległość od brzegu, porę dnia i morale załogi,
 - podstawowa zasada żeglarska głosi, że opuszczenie jachtu po wywrotce jest ostatecznością,
 - śródlądowe jachty są w większości niezatopialne, przewrócony kadłub stanowił będzie oparcie dla załogi i łatwiej będzie zauważalny w wodzie,
 - oczekując na pomoc, nie wolno dopuścić do wychłodzenia organizmu, należy ograniczyć ruchy do minimum, przyjąć pozycję embrionalną,
 - pod żadnym pozorem nie wolno pić alkoholu,
 - jeżeli wszystko wskazuje na to, że pomoc nie nadejdzie, zabrać z jachtu wszystkie pływające przedmioty, zmontować z nich tratwę i starać się płynąć z wiatrem do brzegu.

Każda wycieczka czy wędrówka, niezależnie od dyscypliny turystyki kwalifikowanej, powinna być poprzedzona odpowiednią zaprawą fizyczną. Jest ona bardzo istotna wówczas gdy uczestnicy mają dużą przerwę od ostatniej wycieczki czy imprezy turystycznej, albo jeszcze nigdy nie byli na szlaku turystycznym. Takie przygotowanie ma jednocześnie charakter szkoleniowy bowiem uczestnicy będą mogli nabywać wiadomości i umiejętności potrzebne turyście na szlaku. Przygotowując wycieczkę lub imprezę turystyczną winniśmy zwrócić szczególną uwagę na:

- a) zabranie wygodnego i praktycznego ubioru i obuwia adekwatnego do pory roku i rodzaju imprezy, sprzętu w miarę lekkiego i łatwego do spakowania,
- b) osobisty niezbędny ekwipunek: przybory toaletowe, ręcznik, lekarstwa, mapa, przewodnik, okulary przeciwsłoneczne itp., dokumenty i pieniądze,
- c) wygodny i pakowny oraz możliwie uniwersalny plecak – podstawowy ekwipunek turysty, zwłaszcza pieszego,

- d) apteczkę z odpowiednim zestawem leków i materiałów opatrunkowych, by móc udzielić pierwszej pomocy,
- e) przypomnienie uczestnikom o wzajemnych numerach kontaktowych i numerach alarmowych.

7. Podstawy prawne.

- Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (t.j. Dz. U. z 2018 r., poz.1457 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta nauczyciela (t. j. Dz. U. z 2018 r., poz. 967 z późn. zm.)).
- Ustawa o ochronie przeciwpożarowej z dnia 24 sierpnia 1991 r. (t.j. Dz. U. 2018r., poz. 620 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (t. j. Dz. U. z 2018 r., poz. 1202 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 20 czerwca 1997 r. Prawo o ruchu drogowym (t.j. Dz. U. z 2019 r., poz. 1990 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o usługach turystycznych (t.j. Dz. U. z 2019 r.,poz. 238 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 20 czerwca 2010 r. o sporcie (t.j. Dz. U. z 2018 r., poz. 1263 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 25 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie i ratownictwie w górach i na zorganizowanych terenach narciarskich (Dz. U. z 2011 r. Nr 208, poz.1241 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie osób przebywających na obszarach wodnych (t.j. Dz. U. z 2018 r., poz. 1482 z późn. zm.).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 marca 2016 r. w sprawie wypoczynku dla dzieci i młodzieży (Dz. U. z 2016 r., poz. 452).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 31 grudnia 2002 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny w publicznych i niepublicznych szkołach i placówkach (Dz. U. z 2003 r. Nr 6, poz. 69 z późn. zm.).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 25 maja 2018 r. w sprawie warunków i sposobu organizowania przez publiczne przedszkola, szkoły i placówki krajoznawstwa i turystyki (Dz. U. z 2018 r. , poz. 1055).
- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 7 czerwca 2010 r. w sprawie ochrony przeciwpożarowej budynków, innych obiektów budowlanych i terenów (Dz. U. z 2010 r. Nr 109, poz. 719 z późn. zm.).
- Rozporządzenie Ministra Gospodarki i Pracy z dnia 19 sierpnia 2004 r. w sprawie obiektów hotelarskich i innych obiektów, w których są świadczone usługi hotelarskie (t.j. Dz. U. z 2017 r., poz. 2166).